

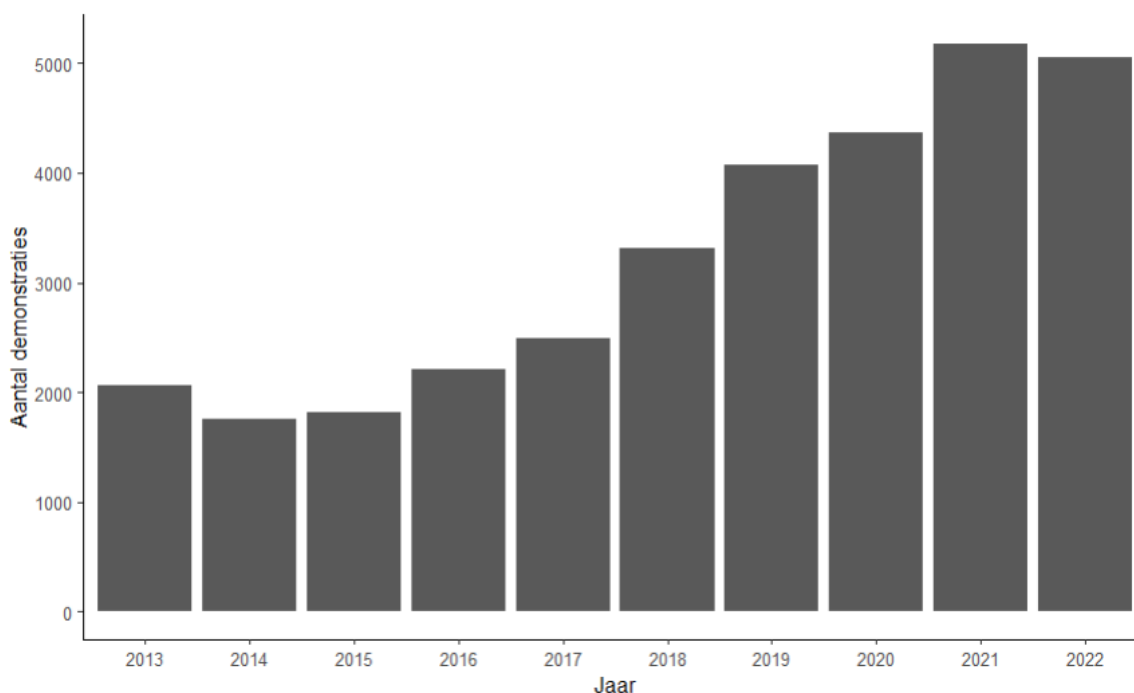
Demonstraties in cijfers

- Steeds meer demonstraties in de afgelopen tien jaar
- Gemeenten leggen organisatoren van protesten meer voorwaarden op
- Sinds corona arresteert de politie meer en gebruikt ze vaker geweld
- Sinds corona grijpen burgemeesters vaker in
- De politie monitort demonstranten

Het onderzoek van Platform voor onderzoeksjournalistiek Investico werd uitgevoerd door: David van Benthem, Freyan Bosma, Simon Dequeker, Daphne ten Klooster en Sophie Polm

Steeds meer demonstraties in de afgelopen tien jaar

Het is onbekend hoeveel er in Nederland wordt gedemonstreerd, landelijke cijfers worden niet bijgehouden. Individuele gemeenten houden dat (soms) wel bij. Voor de afgelopen tien jaar (2013-2022) vroeg Investico de aantallen op bij achttien steden. Al die protesten opgeteld zien we een grote toename sinds 2016 (Figuur 1). Alleen in 2022, het jaar na de coronapandemie, kwam die opwaartse lijn tot stilstand.

Figuur 1: Aantal demonstraties in achttien Nederlandse onderzochte steden: Den Haag, Amsterdam, Rotterdam, Haarlem, Enschede, Almere, Lelystad, Groningen, Middelburg,

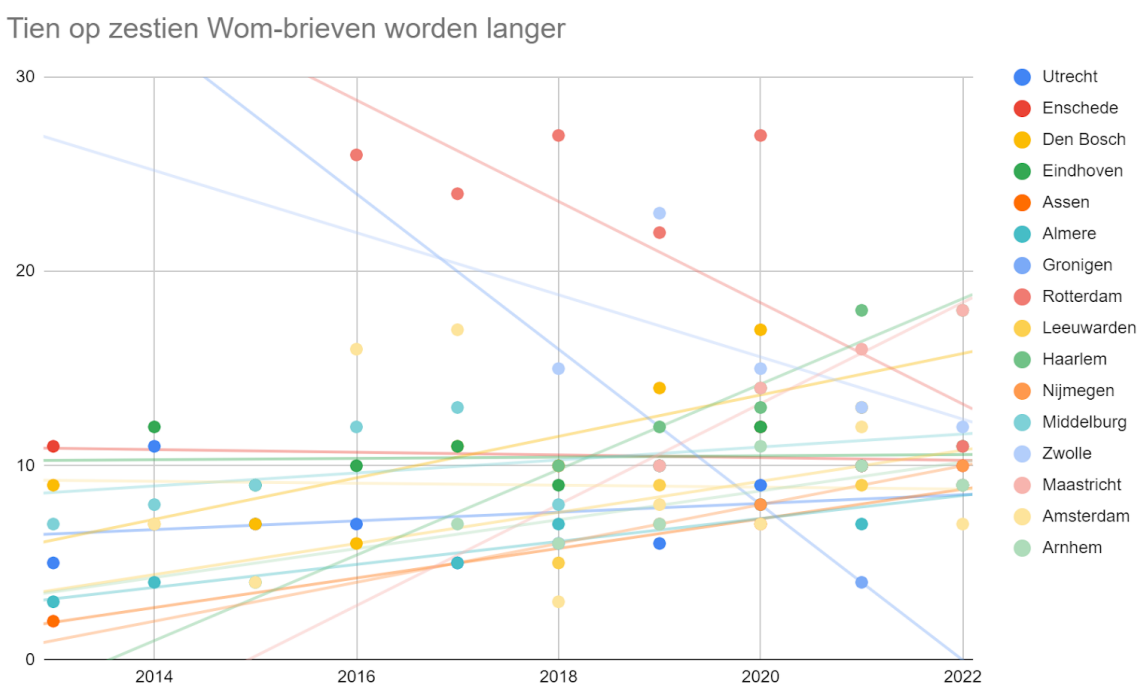
Maastricht, Nijmegen, Zwolle, Leeuwarden, Den Bosch, Assen, Utrecht, Eindhoven en Arnhem.

De selectie van achttien steden omvat alle provinciehoofdsteden en de grootste stad van iedere provincie. Niet iedereen kon ons voor ieder jaar het aantal protesten geven. Elf steden konden dat wel en op basis van die steden bepaalden we voor ieder jaar een regressiecoëfficiënt (dit is de gemiddelde jaarlijkse verandering van het aantal demonstraties per jaar), zo konden we de ontbrekende cijfers van de overige gemeenten terugrekenen.

Gemeenten leggen organisatoren van protesten meer voorwaarden op

Via de Wet open overheid (Woo) onderzochten we of gemeenten de afgelopen tien jaar meer voorwaarden aan organisatoren van demonstraties zijn gaan opleggen. In ieder van de afgelopen tien jaar selecteerden we een maand waarvoor we alle Wom-brieven opvroegen, en telden vervolgens alle voorwaarden in de brieven.

Tien van de zestien onderzochte gemeenten zetten mettertijd meer voorwaarden in de Wom-brief (Figuur 2). Bij de meeste gemeenten was die toename gestaag, bij drie gemeenten (Rotterdam, Zwolle en Groningen) doken juist opmerkelijk minder voorwaarden in de brieven op.

Figuur 2: Evolutie van het aantal voorwaarden in Wom-brieven van zestien gemeenten over de periode 2013-2022.

De selectie van de onderzochte gemeenten is dezelfde als die waar we het aantal demonstraties voor opvroegen (zie Figuur 1), met uitzondering van Lelystad en Den Haag. Bij Den Haag verloopt de communicatie tussen overheid en demonstrant in eerste instantie via

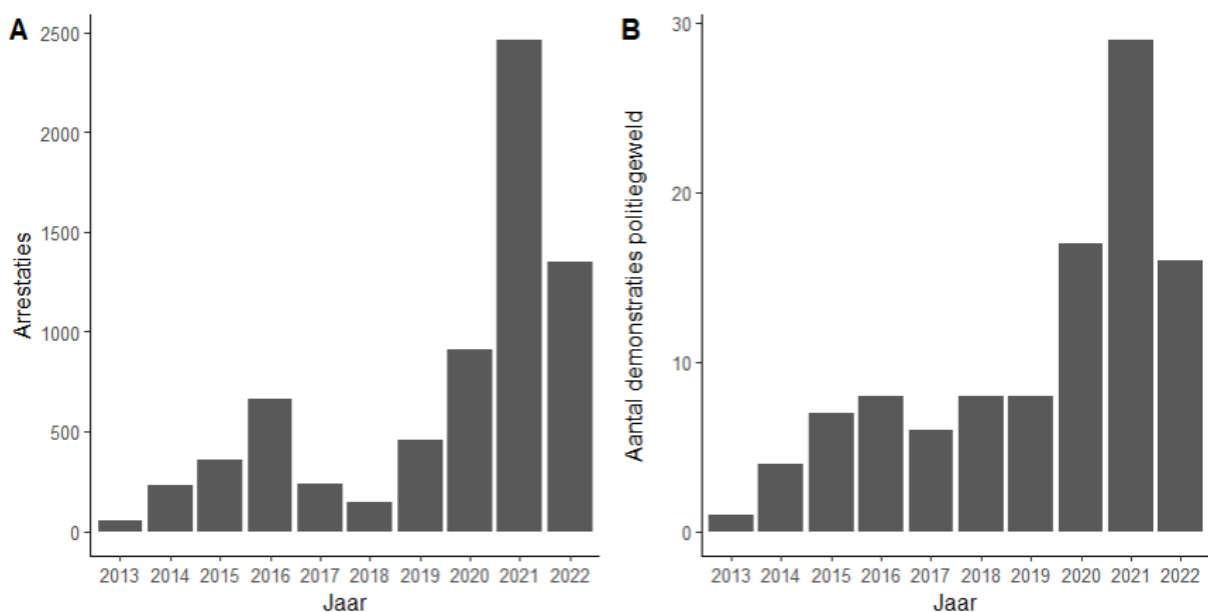
de politie, samen maken ze afspraken. Dat betekent dat organisatoren maar zelden een Wom-brief van de gemeente ontvangen. In Lelystad waren er in de gevraagde maanden onvoldoende demonstraties om het aantal voorwaarden in de brief te kunnen beoordelen.

Veel gemeenten hadden in een aantal jaar geen enkele Wom-brief uitgereikt in de opgevraagde maanden, of slechts een laag aantal. Dat maakt de dataset gevoelig voor uitschieters. Toch zien we in de meeste gevallen een gestage toename van het aantal voorwaarden.

Sinds corona arresteert de politie meer en gebruikt ze vaker geweld

De politie houdt geen cijfers bij over hoe vaak ze arresteert en geweld gebruikt op protesten. Daarom maakten wij voor de voorbije tien jaar een database van demonstraties via openbare bronnen zoals krantenartikelen, blogs, persberichten van politie en gemeentelijke documenten. Deze dataset is per definitie onvolledig, maar omdat het om redelijk grote getallen gaat, zijn er wel trends uit op te maken.

Het aantal arrestaties en demonstraties waar de politie geweld gebruikte tonen een gelijkaardig verloop (figuur 3). Er is een eerste toename in de jaren 2015-2016, er waren toen veel demonstraties rond de asielcrisis, en er was rumoer na de dood van Mitch Henriquez. Vanaf 2020 is er een tweede stijging van arrestaties en geweld. In dat jaar brak corona uit en golden er, net zoals in 2021, meer beperkingen voor demonstraties ter bescherming van de volksgezondheid. Dat was ook in de eerste twee maanden van 2022 het geval; de anderhalvemetermaatregel werd opgeheven op 25 februari 2022. Toch namen de arrestaties en het geweld nadien niet scherp af: ook nadien bleven de cijfers hoog.

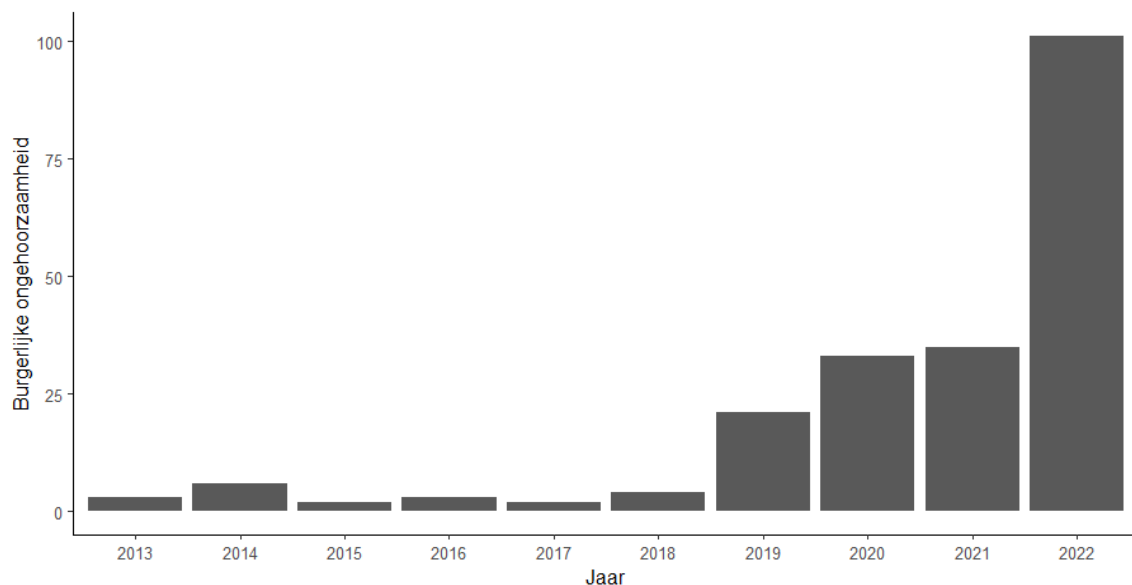
Figuur 3: Aantal arrestaties op demonstraties (A) en aantal demonstraties waarbij politiegeweld voorkwam (B) in de periode 2013-2022.

We selecteerden de belangrijkste politieke demonstratiegroepen of -thema's van de afgelopen tien jaar en kwamen zo tot negen categorieën: anti-discriminatie; klimaat; natuur en dieren; extreemrechts en -links; boeren; corona; de woonproblematiek; gele hesjes; Gronings gas. In een tiende 'restcategorie' brachten we grote demonstraties met een buitenlandse dimensie onder, zoals protesten met betrekking tot de situatie in Turkije of Palestina.

We zochten jaar per jaar naar protesten en kwamen zo tot 1283 demonstraties. Dat is maar een fractie van het werkelijk aantal demonstraties in die tien jaar (zie bijvoorbeeld Figuur 1, in 2022 waren er in de achttien onderzochte steden meer dan 5000 demonstraties), omdat we bijvoorbeeld vakbondsdemonstraties buiten beschouwing lieten en het merendeel van de (kleine) protesten gewoon vreedzaam verloopt en niet in openbare bronnen verschijnt.

Rellen los van een demonstratie (zoals de avondklokrellen tijdens corona) zijn niet opgenomen in de database. Wanneer er aansluitend aan een demonstratie rellen ontstonden, namen we die wél mee in de cijfers. Onder 'politiegeweld' registreerden we gebruik van de wapenstok, 'nekklem', politiehond of het waterkanon. Louter duw -en trekwerk namen we niet mee.

Onze database toont ook een ontwikkeling aan de kant van de demonstrant: het aantal burgerlijke ongehoorzaamheidsacties nam de laatste jaren sterk toe (Figuur 4).

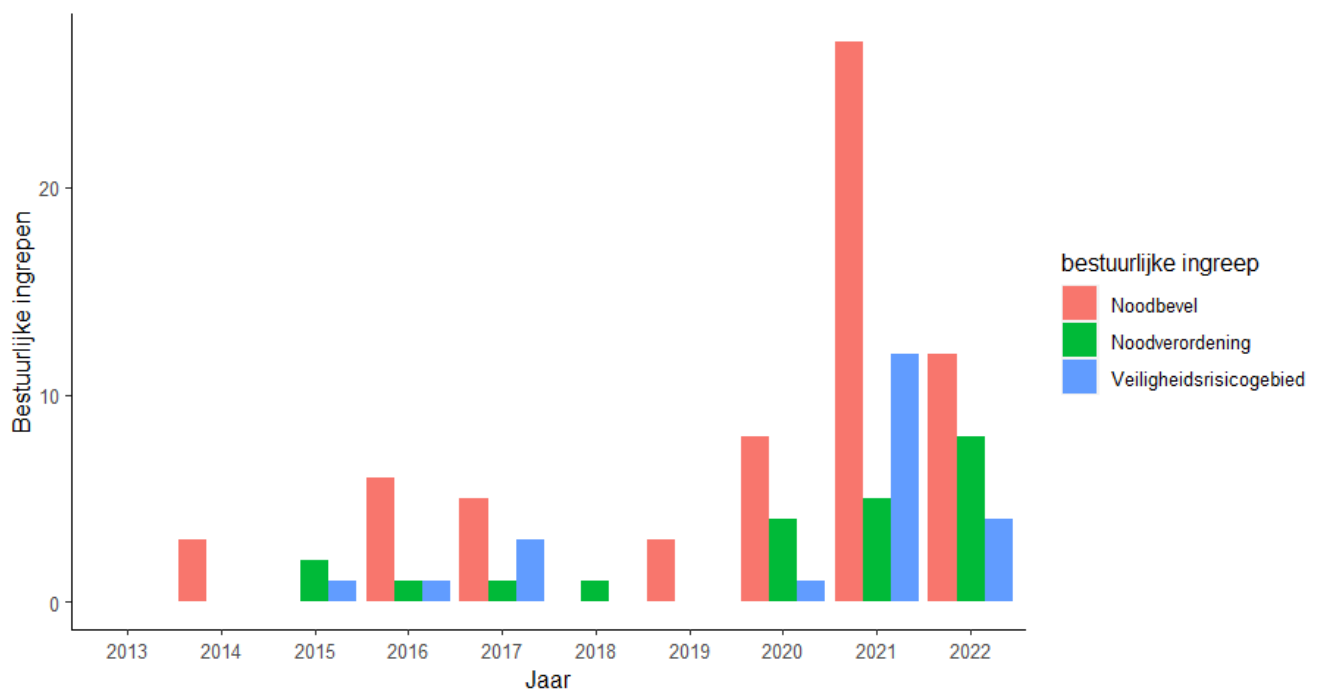

Figuur 4: aantal demonstraties uit onze database gelabeld als 'burgerlijk ongehoorzaam'.

We definieerden burgerlijke ongehoorzaamheid als het collectief en geweldloos overtreden van de wet om zo een punt te maken. Daaronder valt bijvoorbeeld een wegblokkade of een gebouwbezetting. Boeren die het verkeer vertragen omdat ze uit verschillende plekken van het land met hun trekkers naar het Malieveld rijden werden bijvoorbeeld niet als burgerlijk ongehoorzaam gelabeld: met trekker demonstreren op het Malieveld zagen we als een 'reguliere' vorm van demonstreren, en om dat te doen moet je eerst de weg op om het Malieveld te bereiken.

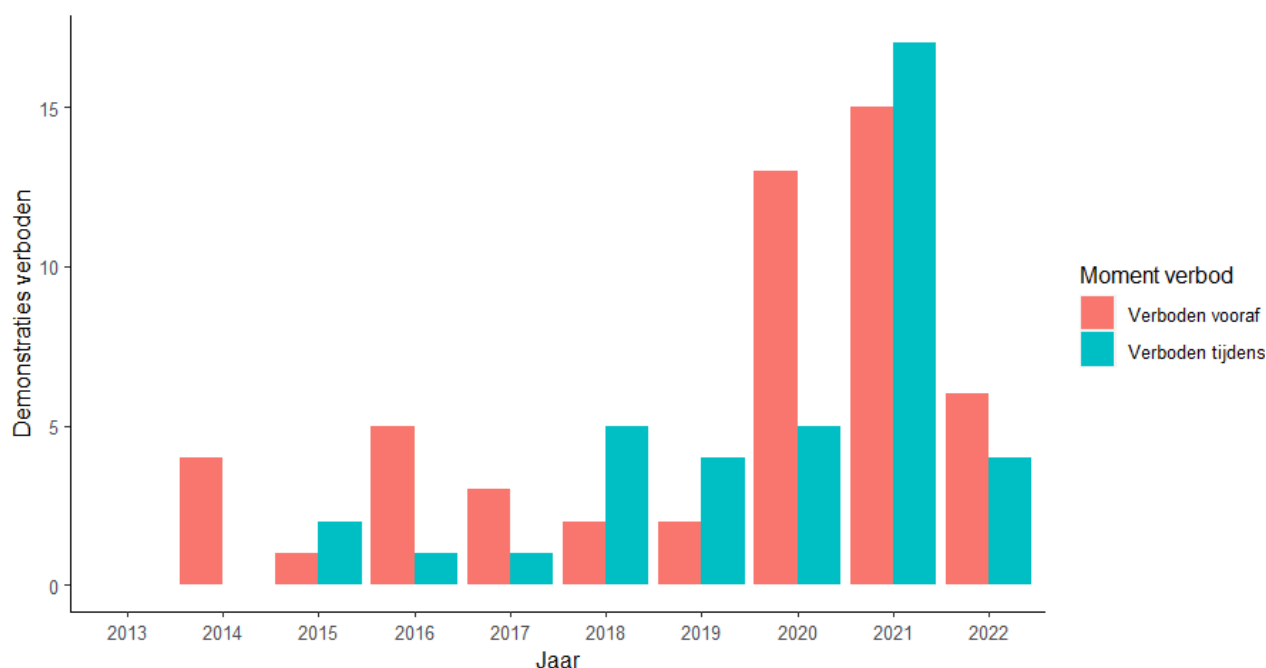
Sinds corona grijpen burgemeesters vaker in

We gingen ook na of burgemeesters vaker ingrijpen en telden voor de demonstraties in onze database van openbare bronnen het aantal noodverordeningen, noodbevelen en veiligheidsrisicogebieden. Ook hier zien we voor al deze middelen hetzelfde patroon: de cijfers liggen hoger vanaf corona en keren na de pandemie niet terug naar oorspronkelijke niveau (Figuur 5). De hoge cijfers in 2022 hebben buiten één noodbevel (voor een coronademonstratie in januari 2022, toen de anderhalvemetermaatregel nog van kracht was) niets meer met de volksgezondheid te maken.

Figuur 5: Aantal bestuurlijke ingrepen (noodbevel, noodverordening en veiligheidsrisicogebied) op demonstraties over de jaren 2013-2022.

Ook keken we of burgemeesters of de lokale driehoek frequenter demonstraties op voorhand verbieden of het protest ontbinden (Figuur 6). Burgerlijke ongehoorzaamheidsacties namen we hier niet mee in de cijfers. Ook hier zijn de cijfers (iets) hoger na corona dan voordien. Slechts één preventief verbod in 2022 (voor een coronademonstratie in 2022 toen de anderhalvemetermaatregel nog van kracht was) kan gerelateerd worden aan corona en het bewaken van de volksgezondheid.

Figuur 6: Aantal demonstraties dat de burgemeester op voorhand heeft verboden (rood) en ontbonden (blauw) over de periode 2013-2022.

De politie monitort demonstranten

Sinds maart 2022 kunnen burgers bij hun gemeente een BRP-overzicht aanvragen. Daarin staat welke instanties hoeveel keer en op welk moment persoonsgegevens uit de BRP-databank opvragen. We vroegen demonstranten om dit BRP-document op te vragen en met ons te delen, en onderzochten hoe vaak de politie hun persoonsgegevens opvraagt (Tabel 1).

Zevenenzestig demonstranten gaven gehoor aan ons verzoek, twee derde daarvan is actief bij Extinction Rebellion. Vijf demonstranten komen uit de woonbeweging, drie voeren actie bij Kick Out Zwarte Piet, drie andere zijn coronademonstranten.

Met iedereen namen we het overzicht in detail door en zochten een reden voor de vele politiebevragingen. We vroegen hen wanneer ze demonstreerden, of en wanneer ze gearresteerd werden en hun ID moesten laten zien en wanneer hun naam opdook in de media.

Tabel 1: Overzicht BRP-gegevens; met het aantal keer dat gegevens werden opgevraagd (AV), aantal verschillende dagen waarop gegevens werden opgevraagd (#dagen opgevraagd) en het aantal dagen waarop informatie over ouders en kinderen werd opgevraagd (#dagen ouders/kinderen)

Groep	#arrestaties	Strafrechtelijk vervolgd?	Uitkomst strafvervolgning	strafbeschikking	AV	#dagen opgevraagd	#dagen ouders/kinderen

Bond Precaire Woonvormen; laten niet lopen	0	0	/	0	122	41	22
Internationale Socialisten	0	0	/	0	197	65	43
KOZP	0	0	/	0	61	9	6
KOZP	0	0	/	0	159	42	33
KOZP	0	0	/	0	331	89	62
MiGreat	0	0	/	0	55	24	12
Versillend; vrouwenrechten ; transzorg; woonprotest; Palestina	0	0	/	0	76	23	23
Woonopstand	0	0	/	0	105	43	18
Woonopstand	0	0	/	0	?	?	5
XR	0	0	/	/	29	7	8
XR	0	0	/	0	40	18	9
Dierenactivisme ; laten niet lopen	1	0	/	0	28	15	5
Internationale Socialisten; XR	1	0	/	0	76	25	24
Mokum tegen fascisme	1	0	/	1: voorwaarde lijk sepot	51	20	16
Woonoproer Haarlem	1	0	/	1	41	19	6
Woonopstand	1	0	/	?	129	24	18
XR	1	0	/	0	18	9	5
XR	1	0	/	0	19	6	7
XR	1	0	/	0	20	8	7
XR	1	0	/	0	24	9	4
XR	1	0	/	0	33	12	9
XR	1	0	/	0	42	8	9
XR	1	1	schuldig zonder straf	/	54	18	17
XR	1	0	/	0	155	18	6
XR en Klimaatcoalitie Zaanstad	1	0	/	0	4	2	1
Corona	2	0	/	1	238	71	
Corona	2	0	/	1	356	101	
Doorbraak	2	1	Dit was na arrestatie KOZP 2014 in Gouda, maar in	0	115	43	19

			2015 werd de zaak geseponneerd)				
Nederland in Verzet	2	1	vrijgesproken (OM in hoger beroep, lopende zaak)	0	1456	262	226
XR	2	0	/	0	9	5	7
XR	2	0	/	0	17	9	7
XR	2	0	/	0	18	5	6
XR	2	0	/	0	26	8	7
XR	2	0	/	1 (geseponneerd na verzet)	39	14	10
XR	2	1	schuldig zonder straf	/	50	9	9
XR	2	1	1 dagvaarding ingetrokken ; 1 gebiedsverbod ingetrokken	0	60	10	10
XR	2	1	lopende zaak (opgeroepen voor verhoor na Schipholactie 5 nov)	0	65	21	10
XR	2	1	lopende zaak (A12 opruiing)	0	111	25	23
XR	2	0	/	0	112	34	33
XR	2	0	/	0	146	36	30
ADEV	3	0	/	/	264	86	39
XR	3	3	alledrie de zaken omdat ze in verzet gingen tegen de strafbeschikkingen. Uitkomst: 1 schuldig zonder straf; 2 andere	3	335	87	75

			zaken lopen nog				
Internationale Socialisten	4	1	officieel sepot ontvangen nav 1 arrestatie in 2014 KOZP Gouda	0	318	101	63
XR	4	0	/	1 (in verzet gegaan, sepot)	21	8	7
XR	4	0	/	2	118	23	20
XR	4	0	/	1 (in verzet, gewonnen)	162	40	29
XR	4	1	lopende zaak	0	174	52	34
XR	4	1	lopende zaak	/	296	56	49
XR	5	0	/	0	53	17	12
XR	5	1	vrijgesprok en	/	113	32	28
XR; Doorbraak	5	0	/	0	157	63	40
XR	6	1	lopende zaak	3 (allemaal geseponee rd na verzet)	228	68	63
XR; Kappen met Kolen	6	0	/	0	123	37	28
XR	7	0	wel een keer officieel sepot ontvangen n.a.v. arrestatie	/	117	45	30
XR	7	1	/	/	208	54	41
XR	8	0	/	meerdere (tegen in verzet gegaan, loopt nog)	125	36	30
XR	9	1	schuldig zonder straf	/	166	46	41
Verskillende linkse groepen	10	1	zaak loopt nog (bekrassing FvD-poster, dus geen demo)	/	163	67	
XR	10	0	/	2 (allebei geseponee rd)	80	27	15

XR	10	0	/	1 (in verzet, lopende zaak)	154	31	31
XR	10	1			158	37	36
XR	10	1	schuldig zonder straf (in hoger beroep gegaan, zaak loopt)	1 (geseponeerd)	223	48	44
XR	19	meerdere	schuldig zonder straf (in hoger beroep gegaan, lopende zaak)	1 (geseponeerd)	342	77	69
XR	19	meerdere (o.a. zaak opruiing A12 loopt nog)		meerdere (geseponeerd, drie lopen nog)	524	154	135
XR	34	2	vrijgesproken; schuldig zonder straf	meerdere	700	151	129
XR	5-10	3	vrijgesproken; schuldig zonder straf; lopende zaak (n.a.v. Schipholactie)	/	106	30	26
XR	5-10	1	zitting uitgesteld, nooit meer iets van gehoord	0	247	59	52